

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»
АНЬХОЙСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІНАНСІВ ТА ЕКОНОМІКИ (КИТАЙ)

ФІЛОСОФСЬКА СПАДЩИНА ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

**ПРОГРАМА ТА МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНИХ ЧИТАНЬ**

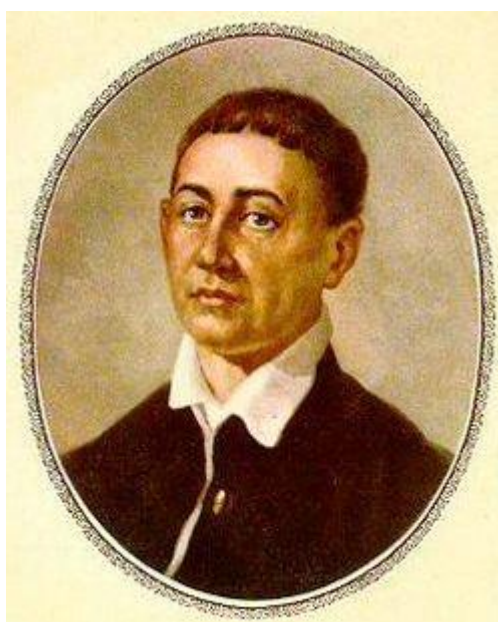
WITHIN THE FRAMEWORK OF THE UKRAINIAN-
CHINESE EDUCATIONAL AND SCIENTIFIC PROJECT
"EDUCATION IN A GLOBALIZED SOCIETY:
PHILOSOPHY, MANAGEMENT, CULTURE (CURRENT
TRENDS, ECONOMIC OPTIONS AND INTERNATIONAL
PRACTICES)"

ОДЕСА-БЕНБУ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»
АНЬХОЙСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІНАНСІВ ТА ЕКОНОМІКИ (КИТАЙ)

до 300-річчя з Дня народження

ФІЛОСОФСЬКА СПАДЩИНА ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Програма та матеріали міжнародних читань

Within the framework of the Ukrainian-Chinese educational and scientific
project

"EDUCATION IN A GLOBALIZED SOCIETY: PHILOSOPHY,
MANAGEMENT, CULTURE (CURRENT TRENDS, ECONOMIC OPTIONS
AND INTERNATIONAL PRACTICES)"

Одеса-Бенбу
2022

УДК: 101.1

Затверджено до видання вченою радою ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 5 від 25 листопада 2021 р.)

Рецензенти:

Кадієвська І. А., доктор філос. н., професор, завідувач кафедри філософії, політології, психології і права Одеської державної академії будівництва та архітектури

Рибка Н. М., кандидат філос. н., доцент кафедри філософії та методології науки Національний університет «Одеська політехніка»

Філософська спадщина Григорія Сковороди. Програма та Матеріали Міжнародних Сковородинівських читань (27 жовтня 2021 р.) / За заг. редакцією О. Б. Петінової; Університет Ушинського, Аньхойський університет фінансів та економіки. – Одеса-Бенбу, 2022. – 78 с.

27 жовтня 2021 року напередодні 300-річчя з Дня народження національного мислителя Григорія Савовича Сковороди пройшли Міжнародні Сковородинівські читання. Григорій Сковорода є найяскравішим представником української філософії. Він створив оригінальне вчення, джерелами якого були антична філософія, стоїцизм, епікуреїзм, неоплатонізм, а також християнська світоглядна картина світу.

Готуючись до святкувань, в рамках Меморандуму про співробітництво кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університету Ушинського разом з Аньхойським університетом фінансів та економіки (Anhui University of Finance and Economics) (КНР) організували міжнародну зустріч. До неї долучились ЗВО – партнери Університету Ушинського: Львівський державний університет внутрішніх справ, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Державний університет «Одеська політехніка», Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку, Черкаський державний технологічний університет, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», Одеський національний морський університет.

Збірник включає програму заходу та матеріали.

4. Сковорода Г. С. Сочинения в двух томах. Т. 1. М.: «Мысль», 1973.- 511с.
5. Поляков В.А. Миропостроение / В.А.Поляков. – Мн.: Вэвэр, 2000. – 292с
6. Поляков В.А.. Тайны символизма / В.А.Поляков. – Мн.: Вэвэр, 2007. – 120с.

А. Осипов
НТУ «Дніпровська політехніка», Дніпро

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУЧАСНОЇ ФІЛОСОФІЇ І ФІЛОСОФІЯ СЕРЦЯ Г. СКОВОРОДИ

Антропологічний поворот у західноєвропейській філософії на початку ХХ століття у значній мірі змінив філософську парадигму бачення світу, місця людини в ньому а також співвіднесення цілей розвитку людства у коеволюції із Природою і Універсумом, абриси якої з часом стають усе більш чіткішими. До зміни світоглядної парадигми призвели процеси, які свій початок ведуть з середини ХІХ століття, коли, з творчістю В. Шеллінга, А. Шопенгауера, а потім представників «філософії життя» (А. Бергсон, Ф. Ніцше, В. Дільтей), – поступово почала руйнуватися класична позиція віри у Розум як деяку світову універсальну остаточну інстанцію осягнення вищої істини і раціоналістичний принцип побудови системи філософії. З початком ХХ століття Е. Гуссерль у своїх пошуках первинної сутності (феномен); М. Гайдеггер і К. Ясперс з ідеєю екзистенції, в решті-решт у своїх концепціях, дійшли до спільного висновку. Незважаючи на відмінності підходів у питанні про побудову філософії і ключові категорії, їх позицію можна визначити таким чином: вирішення усіх питань філософії залежить від розуміння сутнісної природи Людини.

При цьому важливо розуміти людину у комплексі як об'єктивних, так і суб'єктивних вимірів буття. Однак, на яких засадах слід вибудовувати єдність вимірів антропо-буття? Матеріалізм, ідеалізм, раціоналізм, сенсуалізм, ірраціоналізм, феноменологія, екзистенціалізм, структуралізм, неопозитивізм і багато тенденцій постмодерну об'єднує суттєва риса. А саме – у вихідних положеннях філософування вони спираються на *одну* із сутнісних сил людини: тілесність, відчуття, почуття, розум, цінності, а виходячи з цього – формулюють принципи і вищу мету розгортання змісту концепції. Уся історія філософії є свідченням цього. Чи правильним є зведення усіх сутнісних сил людини до однієї як визначаючої усі інші і на цьому будувати теоретичну споруду філософії? Чи можна вважати, що *набуття мислення* є вершиною досягнень людини (як здебільшого вважається у сучасному філософському дискурсі) і вже не існує викликів, які вимагали б від людини нових зусиль на шляху до набуття нею *нових* сутнісних сил? Відповідь на це питання залежить від відповіді на питання – *що* таке людина.

На початку ХХ століття засновник філософської антропології Макс Шелер визначився з цим питанням, наголошуючи на тому, що сутністю людини є *не* мислення (*homo sapiens*), а *духовна* природа особистості. Особливістю

духовності у розумінні сучасної постановки цього питання є те, що дух не стільки *підноситься* над усіма сутнісними силами людини (принцип ієрархічності пронизує усі попередні уявлення про природу людини: homo sapiens, homo ludens, homo faber тощо), скільки *пронизує* їх. Тим самим утворюється *особливий тип синтезу* сутнісних сил людини, коли вони, гармонійно поєднуючись, утворюють *новий сутнісний рівень* природи людини. У своїх роботах «Формалізм у етиці і матеріальна етика цінностей» (1913), «Ordo amoris» (1916), «Положення людини у космосі» (1927) М. Шелер змальовує загальну картину побудови вчення про людину-духовну, ґрунтуючись на ідеї єдності сутнісних сил людини: тілесності, відчуттів, емоцій, думки, цінностей, принципів, ідеалу (Абсолют).

У останній із вказаних робіт філософ розкриває еволюцію ступенів розвитку психічних сил, які транслює життєвий порив, починаючи з рослинного світу, через інстинкти, асоціативну пам'ять у процесі наслідування та практичний інтелект – у тваринному світі [4, с. 135-152]. Трансформація ж психофізіологічних процесів організму людини створює нові структури психічного: душу, розум, особистість як центр актів духу і формування самосвідомості [4, с. 152-155]. Завершення процесу становлення людини-духовної за Шелером полягає у визначенні «метафізичного відношення людини до природи речей» [4, с. 187]. При цьому філософ підкреслює, що знання себе як акт самосвідомості не слід тлумачити *інтелектуалістськи*, а таким чином, що – уявляти «знання себе вкоріненим є лише наслідком активного включення центра нашого буття...», яким є ...*«людина, самість людини, і серце людини. Це єдине місце становлення бога, яке нам доступне і істинна частина самого цього трансцендентного процесу»* [4, с. 190]. У підсумку Шелер констатує: «Таким чином, відповідно до нашої позиції, становлення бога і становлення людини з самого початку *передбачають одне одного* (вид. моє – А.О.)... *людина лише у ході свого розвитку і зростаючого самопізнання* (вид. моє – А.О.) *приходить до цієї свідомості своєї співпраці, співучасті у появі «божества»*» [4, с.191].

Таким чином, М. Шелер зазначає, що, по-перше, що самопізнання не слід розуміти «інтелектуалістськи», тобто зводити до мислення; по-друге, самість і самопізнання здійснюються за допомогою *серця* як особливого органу пізнання; по-третє, процес самопізнання через серце є способом наближення людини до бога і бога до людини; по-четверте, умовою взаємозближення людини і бога є розвиток людини і «зростаюче самопізнання».

Прошло майже сто років з часу написання філософом свого твору, а чи змінилося щось у житті людства на теренах питань, поставлених Шелером? Відповідь очевидна: події ХХ і початку ХХІ століття свідчать про те, що ігнорування духовних цінностей усе більше наближає людство до власної загибелі. Науково-технічний прогрес, керований науковою думкою і прагматичними прагненнями, не може бути вищим мірилом у визначенні критеріїв природи людини, її прагнень і цілей у взаємодії з Природою. Мислення, думка, не збагачена *досвідом серця, досвідом подальшого*

самопізнання і розуміння людини як органічної складової Всесвіту, на даний момент стає гальмом і нагальною проблемою виживання цивілізації.

Із сказаного вище стає зрозумілим, наскільки є актуальним звернутися до ідей Г. С. Сковороди як у змістовно-методологічному плані, так і з позиції логіки розвитку західноєвропейської філософії, котра призвела до виникнення філософської антропології у ХХ столітті. Нашого сучасника, нашпигованого розумово-логічними роз'ясненнями і обґрунтуваннями, помноженими на постмодерне багатозбіжжя різноманітних точок зору на природу людини, може вражати цілісність й завершеність концепції українського філософа. А саме цього не вистачає сучасному філософуванню, яке не опікується питанням *цілісності буття особистості*, питанням про те, як її досягти.

Філософія Г. Сковороди, по-перше, за своєю побудовою є цілісною системою, в якій центральне місце відводиться *людині-духовній*, котра через *символічне* бачення дійсності охоплює своїм духом і практичною діяльністю як сферу вищого ідеалу (Бог), так і матеріальні сторони буття.

По-друге, саме символ як інструмент пізнання дійсності і самопізнання виступає у Сковороди способом охоплення у єдності макрокосму і мікркосму. Символ, як одиниця, квант духовності [2, с. 41-127], є формою узагальнення, універсалізації знань, а не поняття, логіка, доведення й обґрунтування, як це має місце у дискурсі сучасної філософії. Культивування символу в осягненні будь-яких чи то практичних дій, чи то в описі дійсності, – активізує усі рівні буття людини, – від тілесності до вищого – Абсолюту.

По-третє, «генератором» продукування символів виступає *серце*, що підкреслює інтуїтивно-емоційну природу вищої істини – правди; джерелом мудрості й інструментом охоплення єдності макро-і мікросвітів. Звісно, йдеться не про сентиментальну чуттєвість і суб'єктивне сприйняття дійсності, а про чуттєвість і інтуїцію, які очищені шляхом культивування різноманітних духовних вправ, регламентованих, у випадку Сковороди, правилами *релігійного* життя. Однак, історія філософії, особливо давньосхідної і античної, наводить нам багато прикладів позарелігійних практик вдосконалення себе. Так, наприклад, М. Фуко розглядає питання філософії як способу життя на прикладі античної філософії [3, с. 350-363].

По-четверте, Григорій Сковорода «писав» філософію *собою*, своїм власним способом життя, своїм власним прикладом, – як *особистість*. У цьому відношенні плідними є дослідження А. Адо способів життя філософів і їх теоретизування [1]. Іншими словами можна сказати, що онтологічний, гносеологічний, художньо-естетичний, моральний, тілесний виміри філософського аналізу об'єкта дійсності (сам Сковорода) зійшлися в одне нерозривне ціле, – у самоздійсненні особистості. На теренах цього процесу формується *мудрість*, внаслідок чого вже пізніше може з'явитися і наступний феномен – *любов до мудрості* (власне філо-софія).

Таким чином, «філософія серця» Г. Сковороди через символізм серця, який виступає опосередковуючою ланкою між суто матеріальною і суто ідеальною природою, органічно поєднує у собі і вчення Сковороди про три

світи, і концепцію сродної праці, і вчення про дві природи. Сучасна ж філософія повинна полишити своє місце новим прикладним видам знання, а сама зануриться у ще не дость освоєні сфери інтуїції, осяння і тим самим збагатити потенціал людини новими інструментами, які за своїми можливостями будуть перевершувати потенціал мислення, трансформуючи і інтегруючи його до більш високого отологічного статусу.

Список використаних джерел:

1. Адо П. Философия как способ жмть. – М.-СПб, Степной ветер. – 2005. – 288 с.
2. Осипов А.О. Онтологія духовності. Монографія у 2-х книгах. Кн.ІІ. – Миколаїв, Видавництво МДГУ ім. Петра Могили. – 2008. – 232 с.
3. Фуко М. Управление собой и другими. – СПб, Наука. – 2011. – 432 с.
4. Шелер М. Положение человека в космосе//М. Шелер Избранные произведения. – М, Гнозис. – 1994. – 412 с.

М. Разорьнова, З. Атаманюк
Університет Ушинського, Одеса

НАЦІОНАЛЬНА МЕНТАЛЬНІСТЬ ЯК ФАКТОР СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ

У ході власного розвитку Україну одночасно супроводжували як процеси поглиблення відносної національної єдності, так і процеси продукування певних відмінних рис психіки, культурних особливостей, способу життя українців. Проте можна говорити про комплекс психологічних характеристик, які притаманні сукупному образу представника українського етносу, і аналізувати його складові з огляду на формування засад української державності.

Кінець ХХ століття характеризується вченими як перехід людського суспільства з постіндустріальної фази розвитку в інформаційну фазу, тобто в суспільство, засноване на інформаційних технологіях. У цей час людство вперше зіткнулось зі стрімким зростанням обсягів інформації усіх різновидів, що зробило практично неможливим традиційну ручну технологію обробки паперових документів. Перебуваючи під інтенсивним впливом психотравмуючих чинників кризового суспільства (економічних, політичних, інформаційних) громадянин може отримати розлади психіки різного ступеня важкості, що зумовлює часткову або повну втрату дієздатності (боездатності), психічного або фізичного здоров'я. Ми маємо зробити все залежне від нас, що дозволить забезпечити повноцінне життя великій кількості активних і перспективних громадян, які є основою нашого суспільства.

Події в Криму та на Сході нашої держави переконливо засвідчили, що цілісність України залежить, переважно, від людського чинника, особливо в